

ŻANETA MARIA WASILEWSKA

zaneta8721@wp.pl

Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie

WARTOŚCI I KSZTAŁTOWANIE SIĘ TOŻSAMOŚCI A POSTRZEGANA JAKOŚĆ ZWIĄZKU KOHABITACYJNEGO

RECENZJA

Recenzent: dr Anna Czyżkowska

Autorka podejmuje ciekawy problem relacji pomiędzy wartościami, tożsamością (ujmowaną jako tożsamość w związku partnerskim) a jakością związku kohabitującego. Badania związków kohabitujących są ogromnie znaczące, zwłaszcza w krajach, gdzie taka forma relacji partnerskich staje się normą, a nie, jak kiedyś, odstępstwem od normy kulturowej. W tej sferze nauka próbuje podążać za życiem tak szybko, jak tylko się da, opisując zastaną rzeczywistość na tyle dokładnie, na ile to jest możliwe. Coraz bardziej popularne staje się „sprawdzanie”, „testowanie” związku przed podjęciem wobec niego zobowiązań i wiążących decyzji (takich jak zaręczyny czy ślub), tymczasem doniesienia naukowe sugerują, że skutek takiego „testowania” może być odwrotny, niż zakładają partnerzy. Wnioski z badań podejmujących ten problem są ważne nie tylko dla samych zainteresowanych młodych dorosłych, ale także dla praktyki klinicznej (diagnozy i terapii małżeńskiej) czy też poradnictwa małżeńskiego.

Praca na tym tle jest o tyle ciekawa i nietypowa, że Autorka pokusiła się o nowe ujęcie partnerstwa. Do istniejących konstruktów i teorii opisujących parę dołożyła własny, mianowicie konstrukt „tożsamości w związku”. Oparła się na dobrze udokumentowanych podstawach teoretycznych i w autorski sposób zbudowała pojęcie „tożsamości w związku” niejako przez analogię do modelu kształtowania się tożsamości Luyckxa. Stworzyła także kwestionariusz na bazie istniejącego narzędzia (*Dimensions of Identity Development Scale* Luyckxa). Sam pomysł ciekawy i próby poszukiwań własnych godne pochwały. Nie da się jednak ukryć, że wyniki badania (weryfikacji trafności czynnikowej) sugerują zrewidowanie nie tylko kwestionariusza, ale także modelu. Konfirmacyjna analiza czynnikowa nie potwierdziła istnienia zbioru czynników wyodrębnionych przez Autorkę. Zatem pomysł ciekawy, choć model niepotwierdzony w analizie czynnikowej (wada narzędzia i/lub modelu). Plan badawczy i hipotezy opisane oraz uzasadnione zostały prawidłowo. Piśmiennictwo składa się z kilkunastu pozycji, w większości anglojęzycznych i wszystkie są aktualne. Na uznanie zasługują także: struktura pracy, kompletność i przejrzysty układ tez oraz różnorodność statystyk wykorzystanych do analiz.

Nie mogę się jednak zgodzić z porównaniem, jakiego kilkakrotnie dokonuje Autorka pomiędzy jej badaniem a przywołanym (zarówno przy uzasadnianiu hipotez, jak i w dyskusji) badaniem Kline i współpracowników (2004). Nieuprawnione jest wyciąganie wniosku mówiącego, iż różnica pomiędzy jej wynikami a wynikami Kline wynika z różnic międzykulturowych. Kline przeprowadziła badanie podłużne, sprawdzając związek pomiędzy kohabitacją przed zaręczynami i ślubem a późniejszą satysfakcją ze związku. Pary oceniane były dwukrotnie – przed i po zawarciu związku

małżeńskiego. Badano trzy grupy – pary kohabitujące przed zaręczynami, kohabitujące dopiero po zaręczynach i niekohabitujące do dnia ślubu. Tymczasem Autorka recenzowanych badań badała jedynie pary mieszkające razem bez ślubu – zaręczone i niezaręczone. Radziłabym także uwzględnić w ewentualnych dalszych badaniach Autorki staż związku. Jest to właściwość relacji szeroko opisana i mająca dość dobrze poznane implikacje dla satysfakcji ze związku.

Niezależnie od pewnych słabości, uważam, że artykuł warto opublikować, a co ważniejsze, sam pomysł zasługuje na nowy plan badań zrealizowany na większej próbie.

Celem badań była próba uchwycenia relacji pomiędzy kształtowaniem się tożsamości i preferencjami wartości a postrzeganą jakością związku osób kohabituujących. Do pomiaru tożsamości zastosowano specjalnie skonstruowane na potrzeby tego badania narzędzie badające wymiary poczucia tożsamości w związku, oparte na koncepcji Luyckxa (Luyckx, Goossens, Soenens i Beyers, 2006; Luyckx i in., 2008) i inspirowane jego pomiarem wymiarów tożsamości – *Dimensions of Identity Development Scale* (DIDS). Do pomiaru wartości zastosowano nową, zmodyfikowaną wersję *Portretowego kwestionariusza wartości* (PVQ-R3; Ciecuch, 2013), w ujęciu teorii Schwartza (Schwartz i in., 2012). Do pomiaru jakości związku użyto kwestionariusza *Quality Marriage Index* (QMI) Nortona (1983). Badana grupa obejmowała 70 osób, mieszkających w różnych miastach na terenie całej Polski, będących w wieku od 20 do 38 lat.

Wyniki badań wskazują na związki pomiędzy wymiarami tożsamości i wartościami a postrzeganą jakością związku. Ponadto okazało się, że identyfikacja z zaangażowaniem jest mediatorem związku pomiędzy poszukiwaniem głębokim a postrzeganą jakością związku kohabitacyjnego.

Słowa kluczowe: kohabitacja, tożsamość w związku, wartości, jakość związku

---

Koncepcja wymiarów tożsamości K. Luyckxa

Luyckx (Luyckx, Goossens, Soenens, Beyers, 2006; Luyckx i in., 2008) oparł swoją koncepcję na modelu kształtowania się tożsamości Marcii (1966). Marcia wyróżnił dwa procesy kształtowania się tożsamości: poszukiwanie i zaangażowanie. Poszukiwanie polega na aktywnym przeszukiwaniu otoczenia, podejmowaniu różnych ról społecznych, próbowaniu nowych rzeczy, sprawdzaniu się w różnych sytuacjach, a to wszystko ma na celu znalezienie obszaru, w który człowiek będzie mógł się zaangażować. Zaangażowanie jest momentem, w którym już podjęto decyzję co do obszarów zgodnych z wartościami i potrzebami jednostki (Luyckx i in., 2006; Luyckx i in., 2008).

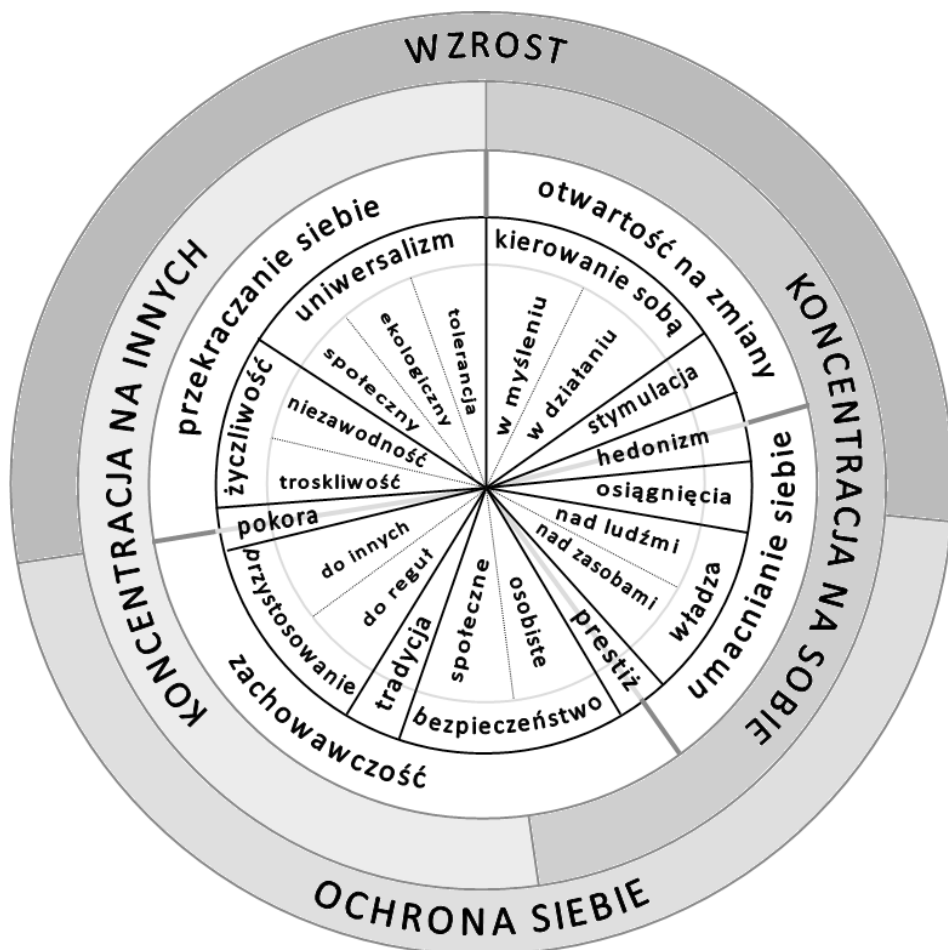
Luyckx (Luyckx i in., 2006; Luyckx i in., 2008) zaproponował pięciowymiarowy model kształtowania się tożsamości. Zaangażowanie podzielił na podjęcie zaangażowania (*commitment making*) oraz identyfikację z zaangażowaniem (*identification with commitment*), a poszukiwanie na: szerokie (*exploration in breadth*), głębokie (*exploration in depth*) oraz ruminacyjne (*ruminative exploration*). Poszukiwanie szerokie charakteryzuje się poszukiwaniem informacji dotyczących różnych obszarów życiowych w celu wybrania tego, w który można się zaangażować. Poszukiwanie głębokie dotyczy pogłębiania wiedzy na temat obszarów, które nas zainteresowały. Przejawia się ono w wypytywaniu innych, co sądzą o naszych wyborach, poszukiwaniu informacji na temat obszarów, w które chcemy się bardziej zaangażować. Identyfikacja z zaangażowaniem to utwierdzenie się w tym, że podjęte przez nas wybory są dla nas dobre i właściwe. Poszukiwanie ruminacyjne jest negatywnym aspektem formowania się tożsamości i przejawia się w nieustannym myśleniu o przyszłości, szacowaniu swoich kompetencji, lęku przed podjęciem decyzji, co może skutkować tym, że dana osoba nie jest w stanie podjąć żadnego zaangażowania na dłużej. Podjęcie zaangażowania to podjęcie przez jednostkę decyzji o jej życiowym kierunku. Identyfikacja z zaangażowaniem to stopień, w jakim jednostka czuje, że wybory, jakich dokonała, są dla niej odpowiednie, zgodne z jej wartościami i stylem życia (Luyckx i in., 2006; Luyckx i in., 2008).

Wymiary tożsamości zostały scharakteryzowane przez Luyckxa (Luyckx i in., 2006; Luyckx i in., 2008) w kategoriach ogólnych, ale zaproponowany przez niego sposób pomiaru ograniczał się wyłącznie do planów na przyszłość. W ramach niniejszych badań definicje Luyckxa (Luyckx i in., 2006; Luyckx i in., 2008) zostały rozszerzone na inny obszar tożsamości, a mianowicie tożsamość relacyjną, w związku z partnerem. Wymiary tożsamości w związku można opisać w następujący sposób. Podjęcie zaangażowania może dotyczyć wyboru partnera, z którym chce się spędzić resztę życia. Gdy pojawiają się wątpliwości co do tego, czy związek ma

sens, wtedy dominuje poszukiwanie ruminacyjne. Za każdym razem, gdy widzi się jakiegoś atrakcyjnego mężczyznę lub atrakcyjną kobietę i rozmyśla nad tym, czy nie można by być z innym partnerem/inną partnerką, jak mogłby wyglądać związek z nim/nią, wtedy jest to poszukiwanie szerokie. Jeżeli uwaga ukierunkowuje się na pogłębianie związku z partnerem/partnerką, jest wiele rozmów na temat związku, wtedy dominuje poszukiwanie głębokie. Identyfikacja z zaangażowaniem jest natomiast wtedy, gdy związek jest zgodny z wartościami jednostki, dodaje jej wiary w siebie.

System wartości w koncepcji S. Schwartza

Schwartz traktuje wartości jako przekonania pełniące funkcje kryteriów, zasad czy standardów służących do selekcjonowania i oceniania działań, zdarzeń, ludzi, a także samego siebie (Schwartz, 1992, 2012; Schwartz, Bilsky, 1987). Wartości mają znaczenie motywacyjne. Motywują jednostkę do działania. Są uporządkowane hierarchicznie – te najważniejsze dla jednostki realizuje ona jako pierwsze. Hierarchia wartości jest u danej jednostki stała, można więc ją traktować jako różnicę indywidualną. Wartości tworzą koło. Są uporządkowane według dwóch zasad: treściwego podobieństwa (zgodności) i niepodobieństwa (niezgodności). Oznacza to, że nie można równocześnie realizować wartości położonych daleko od siebie na kole, ponieważ przeciwstawiają się one sobie. W nowym ujęciu (Schwartz i in., 2012) koło (przedstawione na rysunku 1) jest dzielone na 19 wartości: dwa rodzaje życzliwości: życzliwość – niezawodność (można polegać na jednostce), życzliwość – troskliwość (jednostka jest opiekuńcza), trzy rodzaje uniwersalizmu: uniwersalizm społeczny (dążenie do równości wszystkich obywateli), uniwersalizm ekologiczny (dbanie o środowisko naturalne) i uniwersalizm – tolerancja (tolerancja dla odmienności), dwa rodzaje kierowania sobą: kierowanie sobą w myśleniu (kierowanie się własnymi przekonaniem), kierowanie sobą w działaniu (decydowanie samemu o sobie), dwa rodzaje władzy: władza nad ludźmi (kontrolowanie innych) i władza nad zasobami (kontrolowanie zasobów), dwa rodzaje bezpieczeństwa: bezpieczeństwo osobiste (w bliskim otoczeniu) i bezpieczeństwo społeczne (w społeczeństwie), dwa rodzaje przystosowania: przystosowanie do reguł (przestrzeganie reguł, prawa) i przystosowanie do ludzi (staranie się, by nikogo nie denerwować) oraz stymulacja (potrzeba zmian), hedonizm (zaspokajanie potrzeb zmysłowych), osiągnięcia (osiąganie sukcesu), prestiż (ochrona swojego wizerunku), tradycja (podtrzymywanie zwyczajów), pokora (uznanie swojej małości w świecie). Możliwy jest również podział na cztery grupy wartości: przekraczanie siebie, otwartość na zmiany, umacnianie siebie, zachowawczość (Schwartz, 1992, 2012; Schwartz, Bilsky, 1987).

Rysunek 1. Koło wartości Schwartza w modelu zmodyfikowanym (Cieciuch, 2013).

Pojęcie jakości związku

Jakość związku jest w psychologii różnie rozumiana. Może być ona badana jako zjawisko wielowymiarowe, gdzie osobno mierzone są poszczególne komponenty składające się na nią, takie jak np.: komunikacja między partnerami, wzajemne zaufanie partnerów do siebie, wzajemne zrozumienie, czy też sposoby rozwiązywania konfliktów. Można również mierzyć ją jako zjawisko jednowymiarowe. Ten drugi sposób wybrał Norton (1983). Według filozofów języka i semantyków nie można traktować równoznacznie takich terminów, jak: *dobre, silne, szczęśliwe*, jednak według Nortona słowa te mogą być praktycznymi wskaźnikami jakości małżeństwa. Innymi słowy, małżeństwo opisane jako *stabilne, silne, szczęśliwe, tworzące wspólnotę uczuć lub satysfakcjonujące* ma wysoką jakość (Norton, 1983).

Kohabitacja w naszych czasach

Kohabitacja (*cohabitare* – współmieszkać) to współżycie mężczyzny z kobietą tak jak w małżeństwie, zazwyczaj jednak bez ślubu; stosunek płciowy (Kopaliński, Pusz, Gers, Przybysz, Sikorska, 1994).

Kohabitacja jako alternatywna forma małżeńsko-rodzinna staje się w obecnych czasach coraz bardziej popularna (Manning, Smock, 2002). Gwałtowne zmiany we współczesnym świecie, bezrobocie i związane z tym trudności finansowe, a także brak mieszkania nie zapewniają młodym stabilności życiowej. Kohabitacja często jest traktowana jako okres próbny przed małżeństwem (Bumpass, Sweet, Cherlin, 1991; Cohan, Kleinbaum, 2002).

Jednakże badania wskazują, że kohabitacja wiąże się z „efektem kohabitacji”, czyli ze zjawiskiem, które wywołuje negatywne konsekwencje w późniejszym małżeństwie, m.in. zwiększając ryzyko rozwodu w krajach zachodnich, jeżeli małżeństwo jest zawarte z partnerem, z którym wcześniej się kohabitoowało (DeMaris, Rao, 1992). Im dłużej trwa kohabitacja, tym większe ryzyko problemów w późniejszym małżeństwie. W Stanach Zjednoczonych kohabitacja przedmałżeńska jest także związana z mniejszą satysfakcją w małżeństwie (Brown, Booth, 1996). W Polsce kohabitacja zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia kryzysów (Janicka, 2009), a staż związku kohabitacyjnego wiąże się negatywnie z satysfakcją seksualną (Janicka, 2008).

Dosyć ważne wydają się wyniki badań Kline i in. (2004), które wykazują, że znaczenie ma status związku kohabitacyjnego – czy kohabitujący są zaręczeni, czy nie. Pary kohabitujące przed zaręczynami charakteryzowały się większą ilością negatywnych interakcji, niższą jakością relacji, niższym zaufaniem partnerskim niż te, które nie kohabitowały przed zaręczynami. Ci, którzy kohabitowali przed zaręczynami, osiągnęli gorsze wyniki w małżeństwie niż ci, którzy kohabitowali po zaręczynach lub byli w małżeństwie.

Problem badań własnych

W badaniach tych podjęto próbę analizy relacji pomiędzy wartościami a kształtowaniem się tożsamości u osób kohabitujących oraz związków kształtowania się tożsamości i wartości z postrzeganą jakością związku kohabitacyjnego. Postawiono pięć hipotez.

Hipoteza 1. Są różnice pomiędzy zaręczonymi a niezaręczonymi pod względem kształtowania się tożsamości i wartości. Różnią się oni również jakością związku.

Biorąc pod uwagę badania Kline i in. (2004), z których wynika, że są różnice w jakości związku pomiędzy kohabitującymi zaręczonymi a niezaręczonymi, po-

stawiono hipotezę, że zależności takie mogą występować również w Polsce, jeżeli chodzi o jakość związku oraz kształtowanie się tożsamości i wartości.

Hipoteza 2. Oba rodzaje zaangażowania wiążą się pozytywnie z jakością związku osób kohabitujących.

Oba rodzaje zaangażowania są pozytywnymi aspektami kształtowania się tożsamości. Dlatego założono, że będą się one wiązały dodatnio z jakością związku.

Hipoteza 3. Wartości u osób będących w związku kohabitacyjnym są głównie skoncentrowane na sobie i wzroście.

Zakładano, że osoby kohabitujące będą bardziej nastawione na siebie, na samodoskonalenie się, niezależność niż na innych. Zakładano, że będą bardziej preferowały otwartość na zmiany niż zachowawczość.

Hipoteza 4. Istnieją związki pomiędzy wymiarami kształtowania się tożsamości w związku a wartościami oraz wymiarami kształtowania się tożsamości a jakością związku.

Wartości mają ładunek motywacyjny, dlatego mogą prowadzić do zmian. Kształtowanie się tożsamości również wiąże się ze zmianami. Wymiary tożsamości, takie jak np. podjęcie zaangażowania czy identyfikacja z zaangażowaniem są zgodne z naszymi wartościami i przekonaniem. W poszukiwaniu jednostka również kieruje się swoimi wartościami.

Hipoteza 5. Identyfikacja z zaangażowaniem jest mediatorem związku poszukiwania głębokiego z jakością związku.

Efekt mediacji oczekiwany w hipotezie piątej polega na tym, że wprowadzie zarówno poszukiwanie głębokie, jak i identyfikacja z zaangażowaniem korelują pozytywnie z jakością związku, ale identyfikacja z zaangażowaniem jest tym elementem, który pośredniczy w zależności, czy mówiąc wprost – wpływie poszukiwania głębokiego na wzrost jakości związku. Wysoka korelacja poszukiwania głębokiego z identyfikacją z zaangażowaniem prowadzi do sztucznie zawyżonej korelacji poszukiwania głębokiego z jakością związku.

METODA

Osoby badane i procedura

Przebadano 70 osób z różnych województw Polski, które zadeklarowały się jako mieszkające z partnerem, lecz bez legalizacji związku. Wiek osób badanych to

20–38 lat ($M = 25,71$). Mężczyźni stanowili 37% badanych. Jako zaręczone zadeklarowało się 28 osób.

Staż związku kształtował się w granicach od jednego roku do piętnastu lat ($M = 4,86$), staż narzeczeństwa – od jednego roku do sześciu lat ($M = 1,77$), liczba lat przemieszkanych razem wynosiła od jednego roku do dziewięciu lat ($M = 2,53$). Tylko dziewięć osób miało dzieci. Uznano tę liczbę za zbyt małą, by uwzględnić ją w analizach.

Zastosowane narzędzia

Pomiar tożsamości w związku. Do pomiaru tożsamości w związku zastosowano nowe narzędzie zainspirowane koncepcją Luyckxa (Luyckx i in., 2008) i pomiarem kwestionariusza *Dimensions of Identity Development Scale* (DIDS; Luyckx i in., 2008), które nazwano *Tożsamość w związku*. Jest to skala samoopisowa, służąca do pomiaru pięciu wymiarów tożsamości w związku: podjęcia zaangażowania, identyfikacji z zaangażowaniem, a także poszukiwania szerokiego, poszukiwania głębokiego i poszukiwania ruminacyjnego.

Narzędzie *Tożsamość w związku* zawiera 25 stwierdzeń (po pięć na każdą ze skal), do których należy się ustosunkować, wybierając na skali wartości od 1 (*zdecydowanie się nie zgadzam*) do 6 (*zdecydowanie się zgadzam*). Itemy budujące daną skalę ułożone są bezpośrednio po sobie (pierwsze pięć itemów buduje skalę podjęcia zaangażowania, kolejne pięć poszukiwania szerokiego itd.).

Współczynniki alfa Cronbacha, określające rzetelność poszczególnych skal, w niniejszych badaniach są następujące: podjęcie zaangażowania – 0,86; poszukiwanie ruminacyjne – 0,88; poszukiwanie szerokie – 0,89; identyfikacja z zaangażowaniem – 0,87; poszukiwanie głębokie – 0,68.

Weryfikacja trafności czynnikowej DIDS-związki w confirmacyjnej analizie czynnikowej. DIDS-związki składa się z 25 zmiennych obserwowalnych i pięciu zmiennych latentnych. Okazało się, że nie jest dobrze dopasowany do danych. Po skorelowaniu dwóch par błędów (zawsze w obrębie jednego wymiaru) sugerowanych przez wskaźniki modyfikacji (itemy 3 z 4 oraz 17 z 18), wskaźniki dopasowania były następujące: $\chi^2 = 502,135$; $df = 263$; CFI = 0,821; RMSEA = 0,115. Zgodnie z tymi danymi należy uznać, że model ten wymaga jeszcze dopracowania i kolejnych badań w innych próbach.

Pomiar wartości. Do pomiaru wartości zastosowano najnowszą wersję *Portretowego kwestionariusza wartości* (PVQ-R3; Schwartz i in., 2012) w polskiej adaptacji Ciecucha (2013).

Itemy opisują różnych ludzi w kategoriach ich celów, aspiracji i przekonań dotyczących tego, co w życiu ważne. Zadaniem osoby badanej jest określenie na skali, w jakim

stopniu opisywana osoba jest podobna do badanego. Każda z 19 wartości mierzona jest trzema itemami, w związku z czym cały kwestionariusz składa się z 57 itemów. Zastosowano skalę Likerta od 1 (*zupełnie niepodobny do mnie*) do 6 (*bardzo podobny do mnie*).

Współczynniki alfa Cronbacha, określające rzetelność poszczególnych skal, w niniejszych badaniach są następujące: osiągnięcia (*achievement*) – 0,55; hedonizm (*hedonism*) – 0,51; stymulacja (*stimulation*) – 0,71; kierowanie sobą w działaniu (*self-direction-action*) – 0,80; kierowanie sobą w myśleniu (*self-direction-thought*) – 0,60; uniwersalizm – tolerancja (*universalism-tolerance*) – 0,83; uniwersalizm ekologiczny (*universalism-nature*) – 0,92; uniwersalizm społeczny (*universalism-societal concern*) – 0,75; życzliwość – troskliwość (*benevolence-caring*) – 0,73; życzliwość – niezawodność (*benevolence-dependability*) – 0,85; pokora (*humility*) – 0,71; przystosowanie do ludzi (*conformity-interpersonal*) – 0,84; przystosowanie do reguł (*conformity-rules*): 0,79; tradycja (*tradition*) – 0,81; bezpieczeństwo społeczne (*security-societal*) – 0,84; bezpieczeństwo osobiste (*security-personal*) – 0,37; prestiż (*face*) – 0,67; władza nad zasobami (*power-resources*) – 0,86; władza nad ludźmi (*power-dominance*) – 0,87.

Wyniki na skalach poddano ipsatyzacji, czyli od średniej wyników na każdej ze skal odjęto średnie wyników wszystkich itemów PVQ-R3. W ten sposób uzyskane wyniki pozwalają na wgląd wewnątrz hierarchii wartości – wyniki dodatnie oznaczają preferencję danej grupy powyżej średniej preferencji wszystkich wartości, a wyniki minusowe – preferencję poniżej średniej.

Pomiar jakości związku. Do pomiaru jakości w związku zastosowano *Quality Marriage Index* (QMI; Norton, 1983) w polskiej wersji Czyżkowskiej i Ciecucha. Jest to skala samoopisowa, służąca do pomiaru jakości związku.

Narzędzie początkowo zawierało siedem stwierdzeń, ale zostało zmodyfikowane na zawierające szczęście, do których należy się ustosunkować, wybierając na skali wartości od 1 (*zdecydowanie się nie zgadzam*) do 6 (*zdecydowanie się zgadzam*). Współczynnik alfa Cronbacha, określający rzetelność narzędzia, wynosi 0,94.

WYNIKI

W celu weryfikacji hipotezy 1 zastosowano test *t* Studenta. Oprócz testu *t* Studenta zastosowano dodatkowo test *d* Cohena. Wynik testu *d* Cohena dla jakości związku wyniósł 0,37, co oznacza małą wielkość efektu, w tym przypadku brak różnic w statusach związku u kohabitujących w kwestii jakości związku. Jeżeli chodzi o wartości, to dla podjęcia zaangażowania *d* Cohena – 0,72, dla poszukiwania głębokiego – 0,48 i dla poszukiwania ruminacyjnego – 0,73, czyli wielkość efektu jest

średnia i mała. W wymiarach tożsamości są różnice pomiędzy zaręczonymi a niezaręczonymi, lecz nie różnią się oni wartościami. Zdecydowana większość badanych oceniła jakość swojego związku wysoko ($M \geq 5$; $n = 45$). Hipoteza 1 została więc potwierdzona częściowo. Średnie i odchylenia standardowe (w nawiasach) oraz test t mierzonych zmiennych u osób zaręczonych i niezaręczonych będących w związku kohabitacyjnym przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Tabela 1

Średnia i odchylenie standardowe (w nawiasach) oraz test t mierzonych zmiennych u osób zaręczonych i niezaręczonych będących w związku kohabitacyjnym

Wymiary tożsamości	Osoby niezaręczone	Osoby zaręczone	t
	M (SD)	M (SD)	
Podjęcie zaangażowania	4,98 (0,96)	5,03 (0,88)	-0,23
Poszukiwanie szerokie	2,56 (1,31)	2,31 (1,21)	0,79
Poszukiwanie ruminacyjne	3,13 (1,33)	2,25 (1,18)	2,91*
Identyfikacja z zaangażowaniem	4,51 (0,97)	5,13 (0,81)	-2,88*
Poszukiwanie głębokie	4,28 (0,94)	4,66 (0,69)	-1,96

* $p < 0,05$.

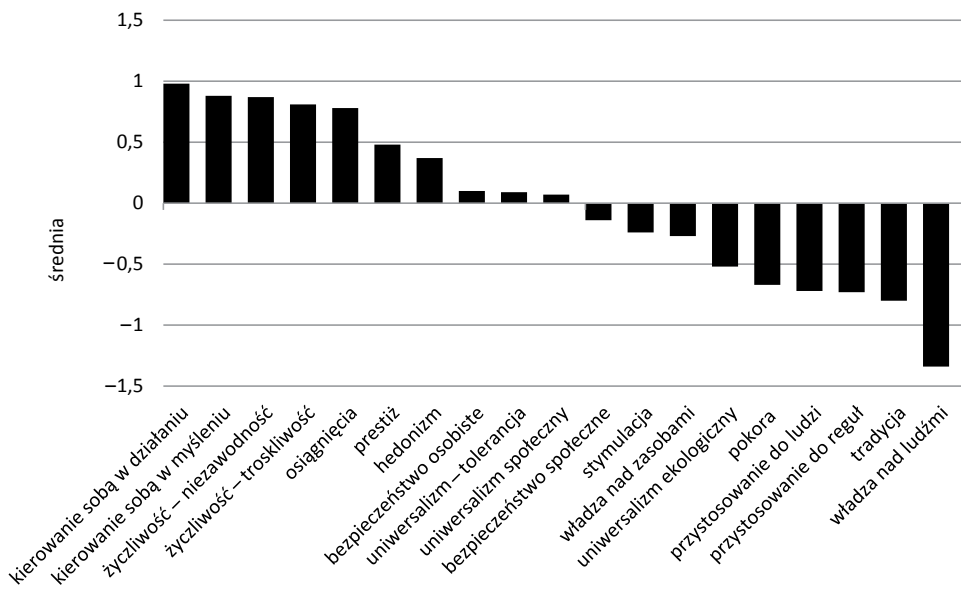
Tabela 2

Średnia i odchylenie standardowe (w nawiasach) oraz test t mierzonych zmiennych u osób zaręczonych i niezaręczonych będących w związku kohabitacyjnym

Wartości	Osoby niezaręczone	Osoby zaręczone	t
	M (SD)	M (SD)	
Osiągnięcia	0,80 (0,64)	0,76 (0,59)	0,26
Hedonizm	0,40 (0,82)	0,33 (0,58)	0,36
Stymulacja	-0,18 (1,09)	-0,35 (0,87)	0,72
Kierowanie sobą w działaniu	0,95 (0,87)	1,04 (0,62)	-0,47
Kierowanie sobą w myśleniu	0,92 (0,74)	0,82 (0,75)	0,54
Uniwersalizm – tolerancja	0,05 (1,12)	0,17 (1,04)	-0,43
Uniwersalizm ekologiczny	-0,56 (1,19)	-0,44 (1,18)	-0,43
Uniwersalizm społeczny	0,01 (1,01)	0,15 (0,73)	-0,71
Życzliwość – troskliwość	0,78 (0,67)	0,86 (0,55)	-0,55
Życzliwość – niezawodność	0,90 (0,75)	0,82 (0,60)	0,46
Pokora	-0,55 (1,03)	-0,86 (1,02)	1,24
Przystosowanie do ludzi	-0,56 (1,22)	-0,98 (0,92)	1,64
Przystosowanie do reguł	-0,88 (1,15)	-0,51 (0,81)	-1,57
Tradycja	-0,88 (1,05)	-0,67 (1,20)	-0,77
Bezpieczeństwo społeczne	-0,06 (1,12)	-0,25 (0,85)	0,79
Bezpieczeństwo osobiste	-0,08 (0,76)	-0,14 (0,58)	-0,40
Prestiż	0,58 (0,88)	0,32 (0,87)	1,21
Władza nad zasobami	-0,30 (1,29)	-0,22 (1,23)	-0,25
Władza nad ludźmi	-1,48 (1,37)	-1,13 (1,40)	-1,02

W celu weryfikacji hipotezy 2 zastosowano analizę regresji liniowej. Jako zmienną zależną wprowadzono jakość, a jako zmienne niezależne wymiary tożsamości, ponieważ związki pomiędzy wymiarami tożsamości a jakością związku były istotne. Podjęcie zaangażowania i identyfikacja z zaangażowaniem okazały się istotnymi predyktorami jakości związku. Hipoteza 2 została potwierdzona. Wartości współczynników przedstawiono w tabeli 2.

W celu weryfikacji hipotezy 3 wyliczono hierarchię wartości u osób kohabitujących. Najwyższe wyniki uzyskano w wartościach kierowanie sobą w działaniu i kierowanie sobą w myśleniu, a najniższe to władza nad ludźmi i tradycja. Hipoteza 3 została więc potwierdzona częściowo. Wartości osób kohabitujących ułożone hierarchicznie zostały przedstawione na rysunku 2.

Rysunek 2. Wartości osób kohabitujących uporządkowane hierarchicznie według średnich.

W celu weryfikacji hipotezy 4 sprawdzono korelacje. Są istotne związki pomiędzy wymiarami tożsamości a wartościami oraz pomiędzy wymiarami tożsamości i wartościami a jakością związku. Najwięcej korelacji było pomiędzy rodzajami zaangażowania a wartościami, a najmniej pomiędzy rodzajami poszukiwania a wartościami. Hipoteza 4 została więc potwierdzona. Współczynniki korelacji zostały przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3

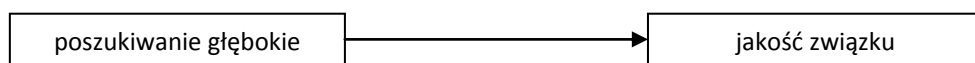
Korelacje pomiędzy wymiarami kształtowania się tożsamości a wartościami oraz wartościami i wymiarami kształtowania się tożsamości a jakością związku

	Podjęcie zaangażowania	Poszukiwanie szerokie	Poszukiwanie ruminacyjne	Identyfikacja z zaangażowaniem	Poszukiwanie głębokie	Jakość
Jakość	0,85*	-0,51*	-0,64*	0,84*	0,44*	—
Osiągnięcia	-0,16	0,09	0,05	-,29**	-0,29**	-0,12
Hedonizm	-0,26**	0,18	0,18	-0,30**	-0,20	-0,33*
Stymulacja	-0,26**	0,21	0,24**	-0,43*	-0,19	-0,28**
Kierowanie sobą w działaniu	0,02	0,02	0,02	-0,14	-0,08	0,02
Kierowanie sobą w myśleniu	0,21	-0,13	-0,14	0,07	0,05	0,13
Uniwersalizm – tolerancja	0,07	0,11	-0,15	0,11	0,22	0,07
Uniwersalizm ekologiczny	0,16	-0,15	-0,17	0,24**	0,12	0,19
Uniwersalizm społeczny	0,26**	-0,06	-0,02	0,27**	0,45*	0,20
Życzliwość – troskliwość	0,15	-0,14	-0,13	0,22	0,08	0,16
Życzliwość – niezawodność	0,25**	-0,11	-0,02	0,21	0,17	0,30**
Pokora	0,34*	-0,28**	-0,27**	0,28**	0,05	0,29**
Przystosowanie do ludzi	0,05	-0,11	-0,09	0,16	0,09	0,03
Przystosowanie do reguł	0,18	-0,19	-0,33*	0,35*	0,08	0,22
Tradycja	0,08	-0,08	0,01	0,08	-0,04	0,14
Bezpieczeństwo społeczne	0,20	-0,12	0,05	0,08	0,16	0,19
Bezpieczeństwo osobiste	0,06	0,05	-0,05	0,23	0,10	0,06
Prestiż	-0,30**	0,20	0,22	-0,25**	-0,25**	-0,33*
Władza nad zasobami	-0,41*	0,19	0,22	-0,41*	-0,24**	-0,36*
Władza nad ludźmi	-0,39*	0,25**	0,26**	-0,34*	-0,21	-0,36*

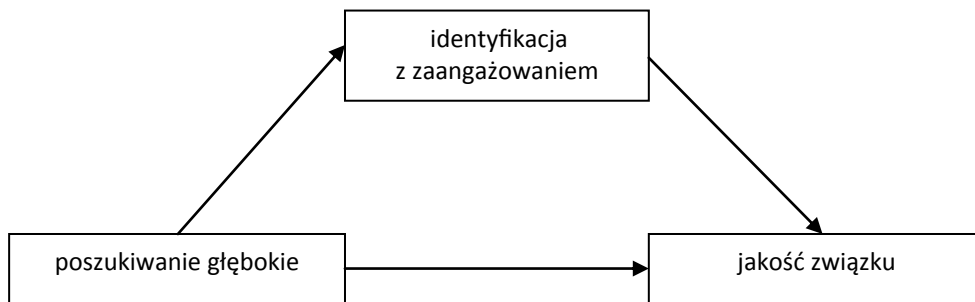
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

W celu weryfikacji hipotezy 5 przeprowadzono analizę mediacji. Przetestowano dwa modele przedstawione na rysunku 3 i 4. Testując ścieżkę a, jako zmienną niezależną wprowadzono poszukiwanie głębokie, a jako zmienną zależną – identyfikację z zaangażowaniem ($\beta = 0,44$; $t = 4,03$; $p < 0,01$; $R^2 = 0,19$). Testując ścieżkę b, jako zmienną niezależną wprowadzono identyfikację z zaangażowaniem, a jako zmienną zależną – jakość związku ($\beta = 0,84$; $t = 12,86$; $p < 0,01$; $R^2 = 0,71$). Testując ścieżkę c, jako zmienną niezależną wprowadzono poszukiwanie głębokie, a jako zmienną zależną – jakość ($\beta = 0,44$; $t = 4,09$; $p < 0,01$; $R^2 = 0,20$). Testując model z mediacją, jako zmienną zależną wprowadzono jakość, a zmiennymi niezależnymi były poszukiwanie głębokie oraz identyfikacja z zaangażowaniem, gdzie poszukiwanie głębokie zostało wykluczone ($\beta = 0,09$; $t = 1,29$; $p > 0,05$; $R^2 = 0,71$). Następnie wykonano test Sobela: współczynniki T z obu modeli wprowadzono do kalkulatora zamieszczonego

na stronie internetowej: <http://quantpsy.org/sobel/sobel.htm>. W pierwszym modelu związek pomiędzy poszukiwaniem głębokim a jakością związku okazał się istotny. W drugim modelu natomiast po wprowadzeniu identyfikacji z zaangażowaniem związek pomiędzy poszukiwaniem głębokim a jakością związku okazał się nieistotny. Zatem można przyjąć, że identyfikacja z zaangażowaniem w pełni mediuje związek poszukiwania głębokiego z jakością związku. Związek pomiędzy poszukiwaniem głębokim a jakością związku może być artefaktem. W tabeli 4 przedstawiono współczynniki obu modeli.

Rysunek 3. Model bez mediacji.

Rysunek 4. Model z mediacją.

Rysunek 3 przedstawia model bez mediacji, a rysunek 4 model z mediacją u osób kohabitujących. Związki poszukiwania głębokiego z identyfikacją z zaangażowaniem oraz identyfikacji z zaangażowaniem z jakością związku są istotne na poziomie $p < 0,05$. Związek podjęcia zaangażowania z jakością związku jest istotny ($p < 0,05$) w modelu bez mediacji i nieistotny ($p < 0,05$) w modelu z mediacją.

Tabela 4

Analiza regresji liniowej metodą krokową

	Standaryzowane β	Skorygowane R^2
<i>Ścieżka a</i>		
Poszukiwanie głębokie	0,44	0,19*
<i>Ścieżka b</i>		
Identyfikacja z zaangażowaniem	0,84	0,71*
<i>Ścieżka c</i>		
Poszukiwanie głębokie	0,44	0,20*
Model z dwiema zmiennymi wyjaśniającymi		
Poszukiwanie głębokie	0,09	
Identyfikacja z zaangażowaniem	0,84	0,71*

* $p < 0,001$.

DYSKUSJA

Luyckx (Luyckx i in., 2006; Luyckx i in., 2008) w swojej koncepcji wyróżnił pięć wymiarów kształtowania się tożsamości: podjęcie zaangażowania, identyfikację z zaangażowaniem, poszukiwanie szerokie, poszukiwanie ruminacyjne i poszukiwanie głębokie. Schwartz (Schwartz i in., 2012) wyróżnił 19 wartości. Norton zaproponował traktowanie jakości związku jako zjawiska jednowymiarowego.

Celem badania było sprawdzenie, jakie są związki pomiędzy kształtowaniem się tożsamości a wartościami oraz jak się one mają do jakości związku u osób kohabitujących.

W przeciwieństwie do badań amerykańskich (Kline i in., 2004), jakość związku kohabitacyjnego była wysoka, bez względu na status związku. Być może te rozbieżności wynikają z różnic międzykulturowych. Zdecydowana większość badanych oceniała jakość swojego związku wysoko. Ci badani uzyskali też wysokie wyniki na skalach: podjęcie zaangażowania, identyfikacja z zaangażowaniem, kierowanie sobą w myśleniu, kierowanie sobą w działaniu, życzliwość – niezawodność, życzliwość – troskliwość, osiągnięcia, a niskie wyniki na skalach poszukiwanie szerokie, poszukiwanie ruminacyjne, władza nad ludźmi. Żaden z badanych nie ocenił jakości swojego związku jako niskiej (najniższa wartość to 2,33).

Wysokie wyniki na skalach podjęcia zaangażowania i identyfikacji z zaangażowaniem świadczą o tym, że badani wysoko oceniający jakość swojego związku są w niego zaangażowani oraz związek ten jest zgodny z ich preferencjami i wartościami. Wysokie wartości na skalach: kierowanie sobą w myśleniu i w działaniu

i osiągnięcia oraz niskie wyniki na skali władza nad ludźmi oznaczają, że osoby kohabitujące cenią sobie niezależność, a także ważne jest dla nich osiągnięcie sukcesów. Na kole preferowane przez nich wartości leżą w obszarach koncentracji na sobie i na wzroście. Mówiąc wprost, są otwarci na zmiany i skierowani na umacnianie siebie. Niskie wyniki na wymiarach poszukiwania szerokiego i ruminacyjnego znaczą, że osoby te nie zastanawiają się nad innym związkiem. Status związku ma znaczenie, jeżeli chodzi o kształtowanie się tożsamości związku. Osoby zaręczone mają wyższe wyniki niż osoby niezaręczone w wymiarach identyfikacji z zaangażowaniem i poszukiwania głębokiego, co może potwierdzać fakt, że planują sformalizować swój związek. Utożsamiają się one ze swoim związkiem oraz pogłębiają relację z partnerem. Osoby niezaręczone mają wyższe wyniki w wymiarze poszukiwania ruminacyjnego, co może oznaczać, że nie są pewne tego, czy chcą spędzić z danym partnerem resztę swojego życia. Częściej mają intruzywne myśli dotyczące przyszłości swojego związku.

Analiza regresji dowiodła, że oba rodzaje zaangażowania są predyktorami jakości związku. Oznacza to, że im bardziej się angażujemy i im bardziej czujemy, że związek jest dla nas dobry i właściwy, tym jego jakość oceniamy jako lepszą.

Osoby kohabitujące najbardziej cenią kierowanie sobą w działaniu i w myśleniu, a najmniej władzę nad ludźmi i tradycję. Tym samym lokują się na obszarach koła związanych ze wzrostem i z koncentracją na sobie, są otwarci na zmiany. Nie dziwi niski wynik na skali tradycja – kohabitacja w dużej mierze odbiega od tradycyjnego, przyjętego w społeczeństwie rozumienia związku, zgodnie z tym rozumieniem osoby mieszkające ze sobą są po ślubie. Niski wynik na skali władzy nad ludźmi oraz wysoki na skali kierowania sobą w działaniu i w myśleniu może świadczyć o tym, że zarówno cenią oni niezależność własną, jak i szanują niezależność innych.

Podjęte zaangażowanie, identyfikacja z zaangażowaniem oraz poszukiwanie głębokie wiążą się dodatnio z jakością związku, a poszukiwanie szerokie i ruminacyjne – ujemnie. W kontekście jakości związku nie dziwi taki wynik, ponieważ trudno byłoby o wysoką jakość, podczas gdy jednostka rozważa możliwość innych związków, jak i natrętnie rozmyśla nad sensem własnego. Za to podjęcie zaangażowania, identyfikacja z zaangażowaniem, jak również poszukiwanie głębokie świadczą o tym, że związek jest dla jednostki dobry i właściwy, więc siłą rzeczy i jego jakość musi być wysoka.

Identyfikacja z zaangażowaniem jest mediatorem związku pomiędzy poszukiwaniem głębokim a jakością związku. Znaczyć to może, że aby oceniać wysoko jakość związku, nie wystarczy pogłębiać relacji. Trzeba się z tym związkiem zidentyfikować.

W dalszych badaniach planowane jest porównanie związków pomiędzy wartościami i kształtowaniem się tożsamości a jakością związku kohabitacyjnego i małżeńskiego.

BIBLIOGRAFIA

- Brown, S. I., Booth, A. (1996). Cohabitation versus marriage. A comparison of relationship quality. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 668–678.
- Bumpass, L. L., Sweet, J. A., Cherlin, A. (1991). The role of cohabitation in declining rates of marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 913–927.
- Cieciuch, J. (2013). Pomiar wartości w zmodyfikowanym modelu Shaloma Schwartza. *Psychologia Społeczna*, 8(1), 22–41.
- Cohan, C., Kleinbaum, S. (2002). Toward a greater understanding of the cohabitation effect: Premarital cohabitation and marital communication. *Journal of Marriage and the Family*, 64, 180–192.
- DeMaris, A., Rao, V. (1992). Premarital cohabitation and subsequent marital stability in the United States: A reassessment. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 178–190.
- Janicka, I. (2008). Staż wspólnego życia a satysfakcja seksualna partnerów kohabituujących. *Psychologia Rozwojowa*, 13(4), 37–48.
- Janicka, I. (2009). Ryzyko kryzysów i konfliktów w związkach kohabitacyjnych. *Przegląd Psychologiczny*, 52(3), 293–308.
- Kline, G. H., Stanley, S. M., Markman, H. J., Olmos-Gallo, P. A., Peters, M. S., Whitton, S. W., Prado, L. M. (2004). Timing is everything: Pre-engagement cohabitation and increased risk for poor marital outcomes. *Journal of Family Psychology*, 2, 311–318.
- Kopaliński, W., Pusz, H., Gers, B., Przybysz, T., Sikorska, J. (red.). (1994). *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., Beyers, W. (2006). Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation. *Journal of Adolescence*, 29, 361–378.
- Luyckx, K., Schwartz, S., Berzonsky, M. D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., Goossens, L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 42, 58–82.
- Manning, W. D., Smock, P. J. (2002). First comes cohabitation and then comes marriage? A research note. *Journal of Family Issues*, 23, 1065–1087.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551–558.
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variables. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 141–151.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. W: M. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology*, t. 25 (s. 1–65). New York: Academic Press.

- Schwartz, S. H., Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550–562.
- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J.-E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663–688.